MALA FOTO BIBLIOTEKA

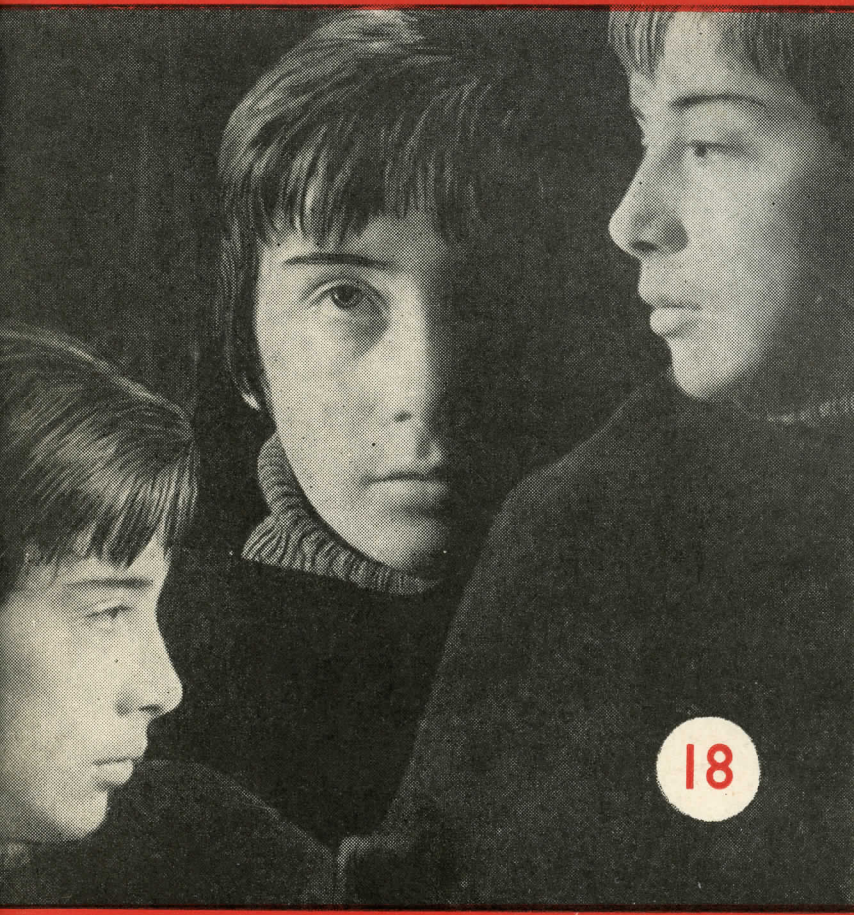

18

M. FIZI

FOTO-TRIKOVI

epoha

sadržaj

Uvod 3
Treba eksperimentirati 4
Crtanje razvijačem 5
Fotogram 6
Siluete – Polusiluete 8
Crveni filtar – Infra-materijal 9
Snimanje kroz povećalo – Motiv u kondenzoru 10
Izvan fokusa – Mekane slike 11
Snimanje kroz raster – Šareno staklo 12
Tisućinka sekunde – Pratnja pokreta 13
Neoštrina pokreta – Deformacija objekta 14
Ples je pokret – Vijuge dima 15
Perspektivne pretjeranosti 16
Crtanje svjetlom 17
Bujan vatromet – Noćne snimke 18
Punim otvorom objektiva – Panorame 20
Optička izobličenja 21
Odraz u zrcalu 22
Više snimaka na istom negativu 23
Dvojnici 24
Prozirni predmeti 25
Kinografija 26
Još ima trikova 28
Zadržavanje pri kopiranju 30
Foto-mozaik 31
Zadržavanje pri povećavanju 32
Nadosvjetljavanje 33
Slika bez negativa – Štrcanje razvijačem 34
Savinuti foto-papir 35
Kontrast i zrno 36
Crno-bijelo – Potpuno crna okolina 37
Solarizacija 38
Slika u negativu – Rub oko slike 39
Trikovi pri povećavanju 40
Fotografije-čestitke 41
Razni manji trikovi 43
Savjeti »Fotokemike« 45
Na kraju 46

Slika na naslovnoj strani: Foto Zdravko Savić, ŠPU

Fotografska slika je o b i č n a kad se tehničkom izvedbom ne razlikuje od tisuća fotografija s kojima se svakodnevno susrećemo, a n e o b i č n a je kad je izvedemo kakvim posebnim, novim ili rijetko primjenjivanim tehničkim zahvatom.

T r i k je engleski naziv za nešto što je izvedeno vješto i okretno. Njime nazivamo tehnički postupak kojim se služimo kad želimo napraviti neobične fotografije, kad za snimku pronađemo nov, originalan zahvat kojim postižemo nešto što se u slikama još nije vidjelo i što se razlikuje od uobičajene tehnike.

Trikova ima u svim područjima fotografije. U ovoj knjižici ćemo se uglavnom zadržati na onim trikovima koje izvodimo prilikom snimanja i na jednom negativu, jer čim spajamo više negativa ili pozitiva zajedno, imamo s a s t a v ili m o n t a ž u, a to ide u drugo, trikovima srodno područje fotografije, o kojem će biti govora u jednoj od narednih knjižica MALE FOTO-BIBLIOTEKE.

Trikovi, kao tehnička umjetnost, neprekidno prate fotografiju. Ako su vješto izvedeni, uvijek dobro djeluju, jer se udaljuju od pravila za normalni tehnički rad i slikama daju poseban izgled. Ima foto-amatera koji se obilno služe raznim trikovima i neprestano pronalaze nove, u težnji da pomoću njih stvore neobične, profinjene slike, koje će privući pažnju gledalaca ili će biti bolje prilagođene nekoj namjeni. U tom radu uvijek ćemo se ponovo uvjeriti koliko su izražajne mogućnosti fotografije neiscrpne. Za taj rad, osim poznavanja fotografske tehnike, potrebne su ideje, ustrajnost i mnogo eksperimentiranja.

treba eksperimentirati

Svatko tko fotografira i teži da u svoje slike unese svoju ličnu notu, mora ih izrađivati sam i pri tom se osloboditi krutih pravila. Stara je istina da na površinu izbijaju oni koji za svoje slike pronalaze uvijek nešto novo i savremenije, bilo u tehnici snimanja, u motivu ili u tehničkoj izvedbi, dakle koji u sliku unose svoju vlastitu ideju, stil rada ili kakav trik, po čemu se njegove slike razlikuju od slika drugih.

Aktivni snimatelji neprestano eksperimentiraju, pokušavaju za svoje motive pronaći nešto što će ih izdvajati od slika izrađenih u standardnoj tehnici, jer se uz jednoličan rad ne bi mogli razvijati. Tako su pronađene nove, efektne metode rada, stvorene su slike koje odmah ne nalaze praktičnu primjenu, ali su ipak značajne za umjetnički razvitak pojedinca. Uspije li nam koji eksperiment, iz njega smo naučili nešto novo što može unijeti osvježenje i dati tehnički i sadržajno zanimljive slike. Bez eksperimentiranja, bez traženja novih putova, bez izlaska iz okvira utvrđenih pravila, ostajući uvijek na istom, jednoličnom radu u fotografiji nema napretka.

Eksperimentirati treba još i iz ovih razloga:

- da upoznamo nove tehničke mogućnosti i postupke koje nam pruža fotografska tehnika;
- da u izvedbi svojih slika budemo savremeni i da nam horizonti fotografije postanu širi;
- da gledajući kakvu neobičnu, tehnički zanimljivu sliku znamo na koji je način izvedena, da otkrijemo njezinu »tajnu«;
- da za svoje motive pronađemo nove, izražajnije i savremenije forme, da iz obične fotografije pređemo u područje eksperimentalne fotografije i svoje slike oplemenimo novim efektima, i
- da se razonodimo tim veoma zanimljivim i korisnim radom i obogatimo područje svog stvaralačkog rada u fotografiji.

Trikovi opisani u ovoj knjižici samo su mali dio svih onih mogućnosti do kojih je došla dovitljivost pojedinaca. Ljudi svakoga dana, jedni slučajno a drugi eksperimentiranjem, pronađu nešto novo. Kad jedan trik postane poznat, on tog časa postaje svojina fotografske tehnike. I u dosada izašlim knjižicama MALE FOTO-BIBLIOTEKE opisani su i ilustrirani mnogi trikovi, iako nisu tim nazivom izričito imenovani.

crtanje razvijačem

Na starim, osvijetljenim i za obična povećanja neupotrebljivim foto-papirima možemo praviti neobične slike. S listom foto-papira izađemo na danje svjetlo, zatim se vratimo u tamnu komoru, papir stavimo na staklo i uz žuto svjetlo razvijačem pišemo, štrcamo, kapamo ili vatom namočenom u razvijač pravimo poteze po želatinskom sloju. Dijelovi pokriveni razvijačem počet će crnjeti. Iscrpljeni razvijač na površini papira operemo u vodi, koju obrišemo spužvom i ponovo po papiru štrcamo razvijačem. To ponovimo nekoliko puta dok ne dobijemo sliku u kojoj su se pojavile apstraktne šare. Na kraju, s papira operemo razvijač, stavimo ga u fiksirnu kupku, operemo u vodi i osušimo.

Manji formati mogu nam poslužiti kao korice na knjigama ili ćemo ih nalijepiti na omotne stranice albuma. Od srednjih formata možemo izraditi sjenilo za svjetiljke. Papir s unutrašnje strane obojimo anilinskim bojama, a zatim uz rubove probušimo rupice i vrpcom ih spojimo uz žičani kostur. Veći formati mogu poslužiti kao podloga pod staklom na čajnom stoliću, kao tapete zalijepljene na zidu ili kao slika pod staklom.

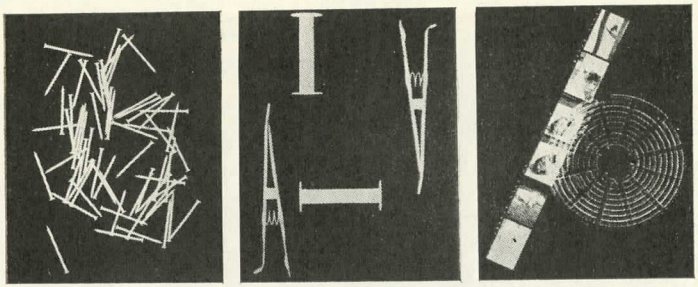

fotogram

Stavimo li na dasku aparata za povećavanje komad foto-papira, na nj razmjestimo razne predmete – lišće, cvijeće, papiriće, čipke, čavliće, razni alat ili kakve druge neprozirne predmete – i svjetlom iz aparata za povećavanje papir obilno osvijetlimo, u razvijaču će osvijetljena mjesta potamnjeti, a mjesta koja je pokrivao predmet ostat će bijela. Papir razvijemo do potpune crnine, zatim fiksiramo, peremo i osušimo.

Fotogram može biti početni program u pionirskim foto-klubovima za poučavanje kako svjetlo djeluje na osjetljivi sloj foto-papira i kako osvijetljeni dijelovi pocrnjuju u razvijaču. Fotogram možemo praktički iskoristiti i u školskoj radionici. Izradimo fotograme alata, zalijepimo ih na dasku i iznad obrisa zabijemo čavliće na koje će se vješati alat, i to tako da svaki predmet pokrije svoj bijeli obris. Na taj način će svaki alat imati svoje mjesto, a bijelo nepokriveno mjesto upozoravat će nas ako ga nema. Fotogram možemo staviti na zid, policu ili na dno ladice.

Ovim postupkom možemo izraditi i zanimljive uzorke, kao što ga prikazuje slika na desnoj strani. Na foto-papir pod aparatom za povećavanje složen je običan šljunak. Prva ekspozicija trajala je 10 sekunda. Zatim je šljunak na papiru premješten na drugo mjesto i ponovo osvijetljen 10 sekunda, a tako je učinjeno i treći i četvrti put. Peti put papir je osvijetljen 30 sekunda da se dobije potpuna crnina.

Takve neobične šare mogu poslužiti kao predlošci za tekstilne uzorke, kao podloga ispod stakla na čajnom stoliću, za korice albuma, za sjenila, tapete, foto-montaže i razne druge svrhe.

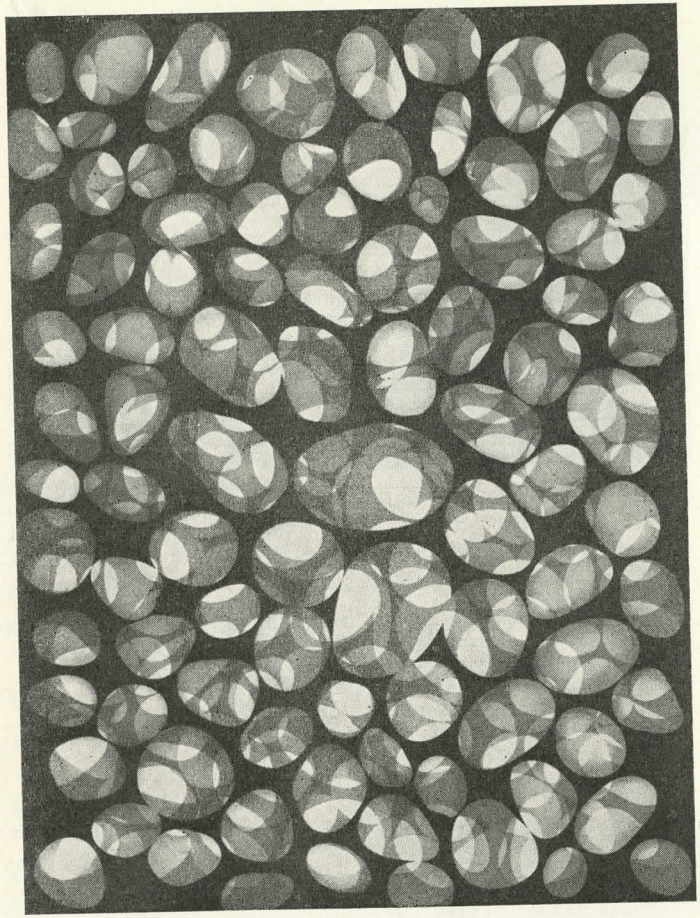

FOTOGRAM

Foto V. Petračić, ŠPU

siluete i polusiluete

SILUETA Foto J. Milković, ŠPU

Nekad su bile u modi slike izrezane od crnog papira i nalijepljene na bijeli papir. U fotografiji su kontrastne slike s oštrim obrisima i danas aktuelne, na primjer, za reklame i razne fotomontaže. Takve snimke pravimo na materijalu tvrde gradacije, a ne na visokoosjetljivom materijalu.

Siluete možemo snimiti na više načina: predmet ili čovjeka postavimo u tami, a iza njega jako osvijetlimo pozadinu. Ili: tanko bijelo platno ili papir napnemo na otvoreni prozor ili na okvir vrata, a iz druge sobe ga osvijetlimo žaruljama ili bljeskalicom. Važno je da predmet ili čovjek budu u tami, i da se na negativ registrira samo svijetla pozadina. Snimke treba kontrastno razvijati, a povećati ih na papiru tvrde gradacije.

Za razliku od čistih silueta, imamo polusiluete, na koje često naiđemo u prirodi kad je pozadina svijetla, a motiv u opreću je neosvijetljen. Takav je slučaj kad u snimku pokrajine unosimo stablo, kad snimamo kroz rešetke, kad snimamo tamni spomenik prema svjetlijem nebu itd.

Kontrastniji materijal ili snažnije razvijanje za takve snimke su najpogodniji. S normalnog negativa dobit ćemo na kontrastnom foto-papiru markantne polusiluete.

Primjena takvih motiva može biti veoma različita, počevši od sličica za »ekslibrise«, ilustracije, reklamu itd. Napravimo li od siluetnog negativa dijapozitiv koji spojimo s negativom, dobit ćemo sliku poput reljefa.

POLUSILUETA Foto Z. Zagota, ŠPU

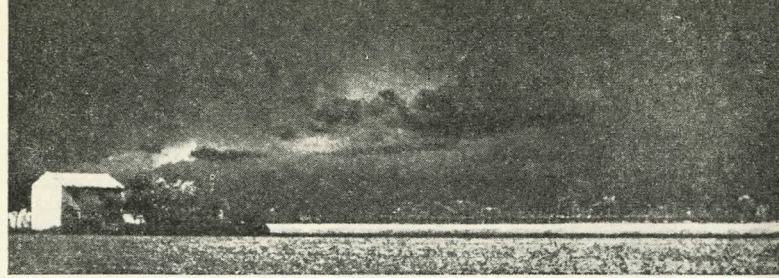

crveni filtar

Snimamo li na pankromatskom filmu, koji je osjetljiv na crvene zrake i pred objektiv stavimo crveni filtar, dobit ćemo snimke s posebnim efektom: nebo će biti olujnog izgleda, oblaci bijeli, zelenilo svijetlo, a pogled u daljinu bistar. Na filmu se registriraju samo crvene zrake, a sve ostale su zadržane. Ekspozicija kroz crveni filtar neka bude 5 puta duža za ultrapankromatske filmove od 23 do 28° DIN, a 8 puta duža za filmove od 17 do 19° DIN nego što bismo eksponirali kad bismo snimali bez filtra. Nešto slabije djelovanje ima narančasti filtar.

infra-materijal

Snimanje u području infracrvenih zraka, nevidljivih za oko, primjenjuje se u znanstvenoj fotografiji. Snimimo li na tom materijalu pokrajinu, nebo će biti potpuno tamno, a zelenilo bijelo, dakle, slično kao kad snimamo crvenim filtrom.

dalekozor kao teleobjektiv

Teleobjektivi su skupi instrumenti i svatko ih ne može nabaviti. Da bismo objekt u daljini dobili u snimci bliže, možemo pred objektiv staviti dalekozor, pa ćemo pomoću njegovog optičkog sistema zahvatiti u snimku oko 10 puta uži izrez nego normalnim objektivom kamere. Neke optičke tvornice proizvode dalekozore monokulare za jednooke zrcalne kamere, a binokulare za dvooke zrcalne kamere, i to: 7×50 za veće, a 6×30 za manje objektive. Okular dalekozora spoji se s okvirom objektiva pomoću gumenog prstena, a oštrina se postavlja pomicanjem okulara ili izvlakom kamere. Dalekozor 6×30 na zrcalnoj kameri 6×6 s objektivom f 7.5 cm daje zahvatni ugao kao objektiv od 30 do 33 cm žarišne dužine.

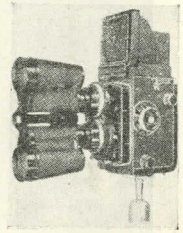

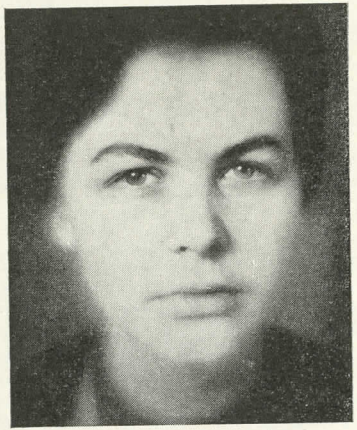

snimanje kroz povećalo

Ako kameri na mijeh s dužom izvlakom iz zatvarača izvadimo leće i na njihovo mjesto stavimo staklo od povećala, dobit ćemo pri punom otvoru snimku koja će biti oštra samo u sredini, a prema rubovima će se rasplinjavati u neoštrini. Tu se zapravo radi o jednostavnom monokl objektivu, kod kojeg optička pogreška (sferni otklon) daje snimku prema rubovima neoštru i zakrivljenu. Pomoću stakla od povećala (i nekih naočala) možemo praviti snimke na kojima oštrinom možemo istaći ono što je u motivu važno, na primjer, na portretu oči, na cvijeću samo jedan cvijet, a sve ostalo se postepeno gubi u neoštrini. Tako bi, na primjer, na snimci šume stabla uz rubove bila zavinuta.

kamera obskura

Probušimo li iglom rupicu u staniolu koji prije snimanja stavimo umjesto objektiva, uz dužu ekspoziciju dobit ćemo prilično oštru snimku kojoj će blizina i daljina biti jednako oštri. Rupica nam može poslužiti kao ekstremni širokokutni objektiv, a uz mijeh s dužom izvlakom i kao teleobjektiv.

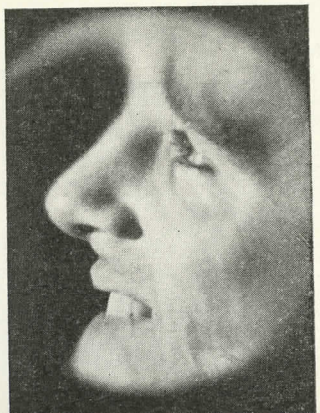

motiv u kondenzoru

Slika što se odražava u lećama kondenzora iz aparata za povećavanje dat će iz određenog kuta snimku koja će u sredini biti oštra, a sa strane izobličena. Takve neobične groteskne snimke unijet će raznolikost u kolekciju naših snimaka.

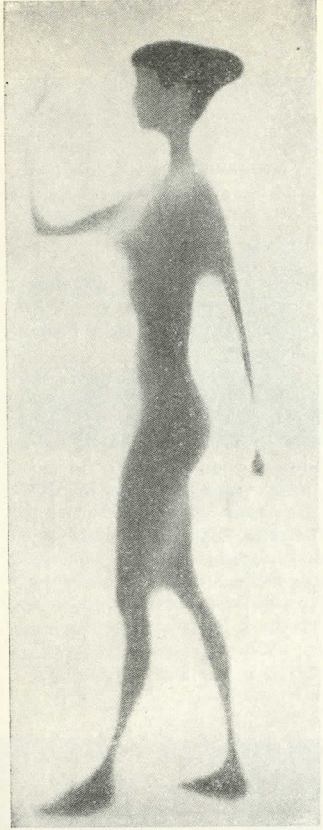

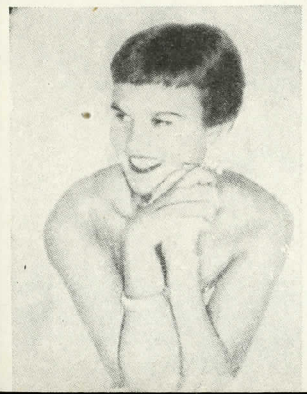

izvan fokusa

Normalno je da snimke budu savršeno oštre. Međutim, to vrijedi za tehničke, dokumentarne i reprodukcione snimke i uvijek kad je važno da se vidi struktura materijala. Paradoks je i u tome što je oštrina obična, što ona sama po sebi nije glavni cilj već samo jedno tehničko sredstvo. Naime, takvu oštrinu kao što je daje objektiv koji oštro crta mi u prirodi okom ne zapažamo.

Oštrina općenito nije slikovita, nije ugodna za gledanje. Mekoća crteža djeluje ugodnije za oko i zbog toga bolje pristaje portretima, a ima motiva koji svoju slikovnu vrijednost zahvaljuju baš neoštrini. Neoštrina može biti i potencirana ili ekstremna, kao što je slučaj u ovoj slici, koja je snimana namjerno neoštro postavljenim objektivom. Mali trik dao je neobičan efekt.

mekane slike

U mekanim slikama preko oštrine se prelijeva mekoća. Snimaju se objektivom koji crta mekano. Ali, i svaki objektiv koji crta oštro može crtati i mekano ako preda nj stavimo mekocrtač. To može biti zamašćeno središte prednje leće, crni flor, žičana mrežica, vrtlarsko staklo sa žilicama, izgužvani celofan, celuloid s izgrebenim kružnicama i slično. Oni će skrenuti svjetlo na ulasku u objektiv i učiniti crtež slike mekanijim.

snimanje kroz raster

Prije snimanja portreta, akta ili cvijeća možemo pred motiv staviti žičanu mrežicu, prozirno platno, čipke od zastora, grančice sa cvjetovima i slično. Raster u opređu mora biti oštar. Mala neoštrina objekta iza njega obično ne smeta.

Sličnu kombinaciju možemo postići spajanjem dvaju negativa. Posebno snimimo strukturu brusnog papira, sitnog pijeska, žbuku na zidu, godove na dasci, tkivo jute, rastrirani papir i slično, i taj negativ kasnije spojimo s drugim motivom i zajedno ih povećamo. Ili: snimimo kakvu strukturu i na isti negativ snimimo portret ili koji drugi motiv. Postoji mnogo ovakvih kombinacija kojima objektivan prikaz pretvaramo u subjektivan da motiv bude zapaženiji i da prikaže nešto što se u fotografiji još nije vidjelo.

snimanje kroz šareno staklo

Postoji mnogo vrsta stakla s utisnutim šarama, koja se upotrebljavaju u dekorativne svrhe. Snimamo li kroz takvo šareno staklo neki predmet ili čovjeka, koji se nalazi iza stakla, ali posve blizu, dobit ćemo snimke s posebnim efektom. Osobito su zanimljive takve snimke na filmu u bojama. I takozvano katedralno staklo, čije šare podsjećaju na grube poteze kistom, može dati impresivne snimke. I na tom području treba pronaći nešto novo i originalno.

Foto Z. Zagota, ŠPU

tisućinka sekunde

Elektronske bljeskalice obično daju bljesak brzinom od $^1/_{1000}$ sekunde i time omogućavaju snimanje veoma brzih pokreta, bržih nego što ih naše oko može zamijetiti. U sportu, u plesu i uopće na bilo kojem području gdje se pokreti brzo odvijaju, pomoću tako kratkog i snažnog bljeska možemo zahvatiti izvanredne momente, koje inače zbog slabog svjetla ne bismo mogli snimiti. Razumije se da je za to potrebna i vještina, da znamo okinuti u pravi čas i u snimku zahvatiti »vršnu tačku«.

pratnja pokreta kamerom

Ova tehnika u većini se primjenjuje za snimanje utrka, da bi se u snimci vidio stav i izražaj vozača. Na kameri namjestimo udaljenost i objekt u pokretu pratimo na taj način da neprekidno bude u središtu tražila i u pravi čas okinemo ne prekidajući kretanje kamerom. I za ovaj trik je potrebno iskustvo.

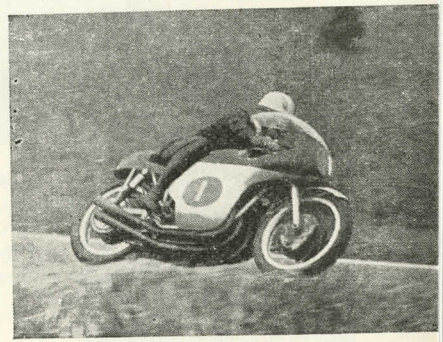

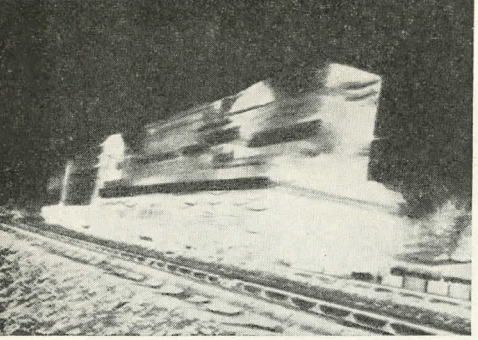

FURIJA Foto R. Bernfest, ŠPU

neoštrina pokreta

Često vidimo izvanredno efektne snimke s konjskih utrka, snimke vozila, životinja i slično, na kojima je objekt u pokretu neoštar i razvučen, a pozadina je oštra. Takva neoštrina pokreta još se donedavna smatrala pogreškom. Međutim, ona daje dojam dinamike, stvara predodžbu da objekt ne miruje već da se nalazi u pokretu.

Za takve snimke ćemo primijeniti ekspoziciju sporiju od pokreta, a to pak ovisi o udaljenosti iz koje snimamo, o smjeru i brzini kretanja, tako da baš i nije jednostavno praviti takve snimke. Obično nam taj »trik« bolje uspije kad to ne želimo. Ako, na primjer, lokomotiva dolazi prema nama, dovoljna će biti $^1/_{10}$ sekunde da njen pokret bude malo razvučen, a prolazi li ispred nas s lijeva na desno ili obratno, niti $^1/_{100}$ sekunde neće biti dovoljno kratka da nam ne pobjegne iz snimka.

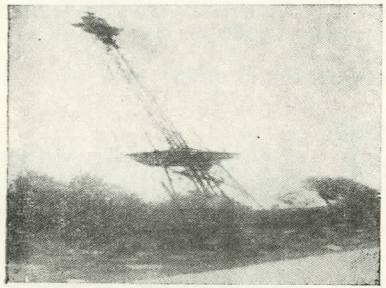

deformacija objekta

Pokušamo li snimati iz automobila u vožnji i predugo eksponiramo, može nam se dogoditi da snimljeni objekt bude deformiran. To se događa s kamerama koje imaju zatvarač na razrez ili na zavjesu, a nalazi se ispred filma. S Contax kamerom, na kojoj zavjesa pada odozgo prema dolje, takvim snimanjem dobit ćemo objekt na slici dijagonalno razvučen, a s Leica kamerom, na kojoj zatvarač ide s desne strane prema lijevoj, objekt snimanja će biti skraćen ili produžen, prema tome kojim smjerom se kreće kamera, a kojim zatvarač ispred filma. I taj trik nam može poslužiti za stvaranje neobičnih slika.

ples je pokret

Snimimo li neki prizor iz plesa oštro, dojam na snimci će biti statičan, jer oštrina čini pokret nepokretnim, pa nemamo utisak da su ljudi u pokretu nego da za snimku poziraju. Snimimo li pokret ma'o neoštro, iz slike ćemo osjetiti da je snimljen za vrijeme plesa. Za takve snimke pokret se mora odvijati **brže od kretanja** zatvarača u kameri. Sami moramo ocijeniti koliko će neoštrine i razvučenosti biti u snimci s obzirom na brzinu pokreta, udaljenost i ekspoziciju. Za snimke sa 5 do 6 metara udaljenosti može biti dovoljna $^1/_{50}$ sekunde, a za veću udaljenost će biti duža, možda $^1/_{25}$ ili $^1/_{10}$ sekunde. Osim na crno-bijelom, tehnikom razvučenih pokreta postignuti su izvanredni snimci i na filmu u bojama.

vijuge dima

Često gledamo igru dima iz cigarete, koji u zraku pravi raznolike spirale i zavijutke. Neki ljudi znaju ispuštati dim iz ustiju u obliku kolutova ili tako da im dim obavije čitavo lice. Da bismo snimili takve dimne zavijutke, zrak mora biti potpuno miran, a pozadina posve tamna. Dim neka bude osvijetljen sa strane snažnim svjetlom ili elektronskom bljeskalicom, a budući da se dim brzo pomiče, moramo ga zahvatiti kratkom ekspozicijom da te krivulje budu u snimci oštro ocrtane, jer im neoštrina ne bi pristajala.

Osim dima cigarete, zahvalni motiv za snimanje može biti dim koji se diže iz tvorničkog dimnjaka, parobroda, dim iz lokomotive ili iz dimnjaka na stambenoj zgradi. Bijeli dim dobro će se odražavati samo na tamnoj pozadini neba ili u protivsvjetlu.

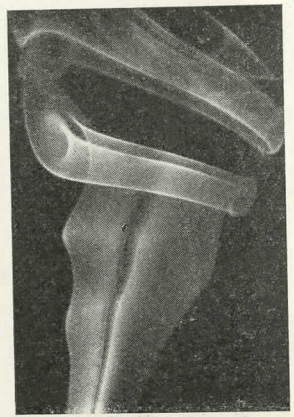

perspektivne pretjeranosti

Snimamo li širokokutnim objektivom predmete ili ljude iz blizine, dijelovi u opređu će zbog pretjerane ili strme perspektive postati veliki, a u pozadini mali, kao ruke u gornjoj slici u odnosu prema glavi osobe. Ako na ovaj način snimimo, na primjer, konja, glava će mu biti velika a tijelo malo. Mala riba će u prednjem planu biti velika u odnosu na glavu ribara u pozadini. Za vlasnike širokokutnih objektiva postoje obilje sličnih trikova, a time i mogućnost stvaranja neobičnih snimaka.

crni obrubi

Snimamo li staklene predmete, kapljice vode ili općenito svijetle objekte koji se sjaje, osim bjeline bit će potrebna i crnina, koja je zapravo »ugašeno svjetlo«. Takve crne obrube dat će nam tamna ploha, koju namjestimo pokraj svijetlog predmeta. Tako će nastati kontrast koji je potreban na takvim snimkama. Kad snimamo staklene predmete, zatim srebro, aluminij, poniklane predmete i slično, sa strane ćemo postaviti crne kartone, koje pomičemo dotle dok ne postignemo tamne odraze sa strane. Staklo drukčije i ne možemo dobro snimiti, jer inače bjelina i prozirnost ne bi dali oštre obrise niti potreban kontrast.

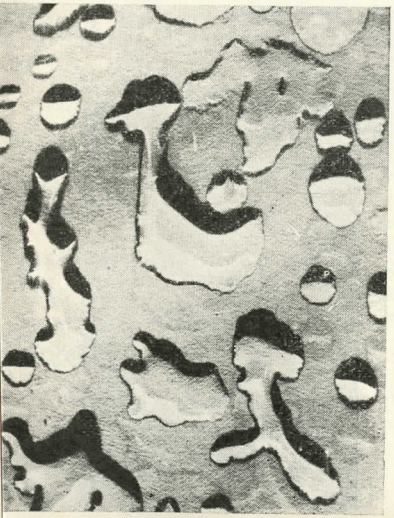

crtanje svjetlom

Prošećemo li u noći s kamerom kojoj je otvoren zatvarač, svjetla na ulici će ocrtati na filmu svoj trag. Ako u tamnoj prostoriji crtamo po zraku svjetlom, trag će se registrirati u snimci. Ovaj trik izvodimo džepnom baterijskom svjetiljkom na koju smo nataknuli tuljak od crnog papira s otvorom od 2 do 3 milimetra, jer od širokog mlaza svjetla konture ne bi bile oštre. Isto tako će žaruljica pričvršćena na ruke ili noge ocrtati u snimci pokrete nekog rada, kad želimo utvrditi koji su pokreti suvišni. Na kraju osvijetlimo i osobu koja je crtala svjetlom.

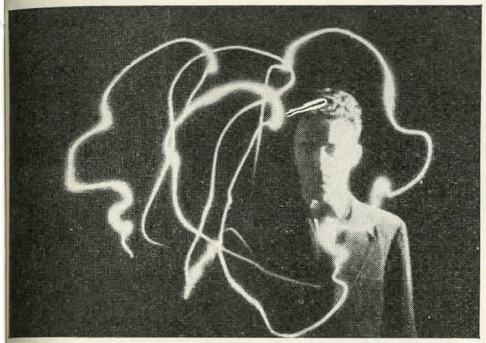

Držimo li noću u gradu kameru otvorenu da se svjetla automobilskih farova ocrtavaju na filmu, na snimci će se dočarati noćni promet. Vrtuljci u zabavištima obično su rasvijetljeni nizom žarulja. Snimamo li ih u noći u pokretu (dovoljan je samo jedan krug), njihova svjetla će se ocrtati u snimku. Na istu snimku možemo zahvatiti takva svjetla iz raznih udaljenosti ili s raznim nagibima kamere.

Vršeći ekvilibristiku svjetlom džepnu svjeti'jku objesimo na tankom koncu za strop, na pod stavimo kameru s namještenom udaljenošću do svjetiljke, zatvarač ostavimo otvoren, bateriju stavimo u pokret i krugovi koje čini svjetlo ocrtat će razne spiralne oblike, prema tome kakav put je pravilo svjetlo.

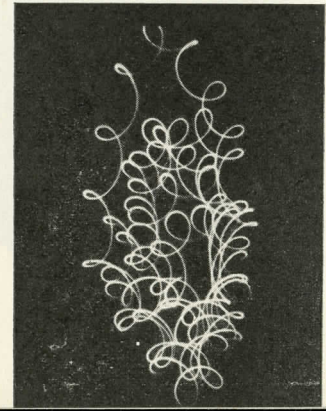

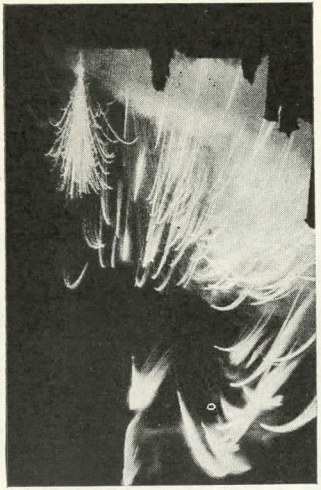

Foto Zdravko Cepanec

bujan vatromet

Efekti koje čine svjetla vatrometa u noći pobuđuju u nama želju da ih snimimo. Da bi svijetli tragovi što bolje ispunili format negativa, ostavit ćemo objektiv kamere otvoren da se razni oblici raketa ispaljenih u kraćim vremenskim razmacima ocrtaju na filmu. Kad smo snimili jednu seriju raketa, pred objektiv stavimo ruku ili šešir, čekajmo na narednu seriju i objektiv ponovo otkrijmo. Tako će vatromet u slici izgledati bogat i popuniti čitav negativ. Za film 17° DIN upotrijebit ćemo zaslon 5.6, udaljenost neizmjerno, a zatvarač kamere otvoren da se svijetli trag sam ocrta na snimci.

noćne snimke

Noćne snimke možemo izvesti i trikom. 1. Snimamo motiv na sunčanom svjetlu oko podneva kroz crveni filtar, a zatim ga povećamo tamnije, da postignemo utisak kao da smo snimku napravili u noći na mjesečini. 2. Na svjetlu punog mjeseca možemo snimati uz uvjet da se mjesečeva kugla ne vidi u snimci, jer bi zbog duge ekspozicije bila razvučena. Zajedno s takvim negativom možemo povećati posebnu snimku punog mjeseca, koji smo snimili kraćom ekspozicijom. 3. Prilikom povećavanja 10 centimetara iznad foto-papira stavimo staklo i na nj kovani novac ili okruglo izrezani crn papir, koji će zadržati prolaz svjetla i dočarati sjaj mjeseca.

LUDA KRALJICA

Foto Ante Brkan

punim otvorom objektiva

Objektivi sa svjetlosnom jačinom F 1 : 1 ili 1 : 2 daju pri snimanju blizine, uz puni otvor, veoma malu oštrinu u dubinu. To svojstvo možemo korisno primijeniti za razne blize motive, osobito u noći, kad s visokoosjetljivim filmom možemo praviti momentne snimke iz ruke. Nalaze li se u pozadini svjetla, ona će se ocrtati neoštro u obliku svijetlih kružnica, koje će u slici djelovati neobično. Takve bijele balone dobit ćemo samo ako snimamo punim otvorom objektiva i ako smo udaljenost namjestili na objekte u opređu, odnosno na 1.5 ili 2 metra. Ako zaslon smanjimo ili udaljenost namjestimo na 5 ili 8 metara, taj efekt se gubi, jer se pozadina registrira oštro. Dakle, optički trik koji možemo iskoristiti ako posjedujemo svjetlosno jak objektiv.

panorame

Za snimanje panorama postoje posebne kamere, na kojima se s lijeva na desno pomiče objektiv zajedno s razrezom ispred filma tako da na vrpcu filma 6×9 možemo snimiti samo dva široka snimka. Film u kameri leži zavinut. Za snimanje panorama običnom kamerom postoje tronošci s pomičnom glavom i oznakom u stupnjevima. Važno je da kamera stoji potpuno vodoravno, jer ako je i malo nagnuta prema dolje ili joj je optička os uzdignuta prema gore, pojedinačne snimke nećemo moći kasnije ravno spojiti. Kameru treba nivelirati vodenom vagom. Osim kružnih, možemo praviti i ravne panorame, snimiti čitav red zgrada u jednoj ulici iz iste udaljenosti, a pojedinačne snimke kasnije spojimo. Ako se linije »ruše« možemo ih prilikom povećavanja izravnati.

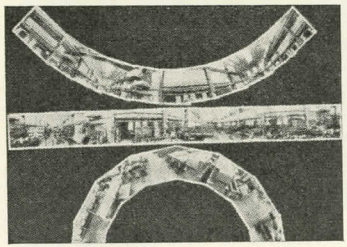

optička izobličenja

Prije 35 godina Englez H. G. Fonting konstruirao je sistem nepravilno brušenih leća, koje se postave pred objektiv, i kad se posebnom napravom pomiču, nastaju razna iskrivljenja slike, od kojih neka pokazuje serija gornjih slika. Taj trik je nekada nailazio na primjenu u eksperimentalnim filmovima.

Posljednjih godina često se vide takve izobličene snimke, koje prikazuju i poznate ličnosti iz filmskog svijeta, a nalazimo ih na stranicama stranih, većinom američkih ilustriranih časopisa. Njihov autor je poznati fotograf Weegee. On snima istim principom: pomicanjem sistema različito brušenih stakala ispred objektiva. Osobito su efektne snimke u bojama.

Često puta gledajući kroz neravno staklo, na primjer, na prozoru u željezničkom vagonu, tramvaju ili autobusu imamo priliku vidjeti takva izobličenja. Izrežemo li kakva neravna stakla i namjestimo ih ispred objektiva, postići ćemo različita iskrivljenja, prema tome kako je zakrivljenost stakla skrenula zrake svjetla. To je trik koji svaki foto-amater može izvesti, uz uvjet da sliku prilikom snimanja može vidjeti na mutnom staklu.

Foto Z. Savić, ŠPU

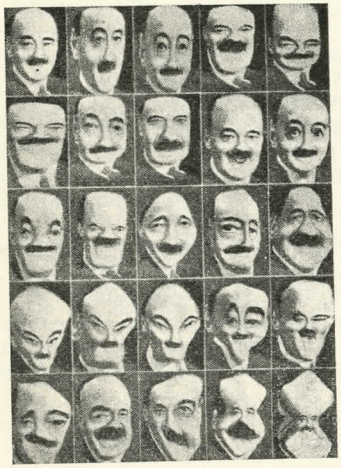

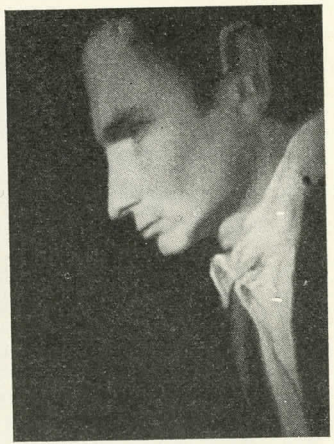

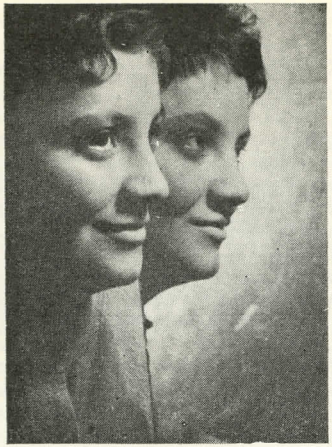

Foto Z. Zagota, ŠPU

Foto V. Petračić, ŠPU

odraz u zrcalu

Snimanje u zrcalu primjenjuje se od prvih početaka fotografije. S tog područja dosada su napravljeni zanimljivi portreti, akt studije, reklame i eksperimentalne fotografije.

Ravno zrcalo pred koje postavimo čovjeka dat će simultani portret: osobu u naravi i njezin odraz u zrcalu. Time se može izvesti bezbroj kombinacija s obzirom na stav i smještaj osobe i zrcala ili odnosom osobe u opremi prema drugom objektu koji se odražava u zrcalu.

Više zrcala dat će multiplikaciju predmeta koji se u njima odražava, prema tome u kojem se kutu zrcalo (bez okvira) nalazi, jer što je taj kut manji predmet u njima će se više puta odraziti.

Savinuto zrcalo, kao u zabavištima, zatim kromirana ploča za visoki sjaj, koju malo savinemo, konkavno zrcalo za brijanje, zrcalo na automobilima daju mogućnosti za snimanje slika s deformiranim oblicima.

Udaljenost na objektivu namjestimo na: kamera–zrcalo–objekt ako želimo da objekt u zrcalu bude oštro ocrtan.

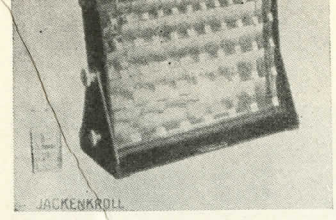

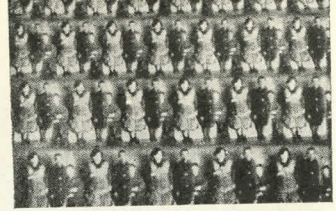

umnožavanje zrcalima

Za masovne scene u filmovima često se upotrebljava poseban uređaj s nizom malih zrcala poredanih u obliku kaskada, koja se mogu i nagibati. Ta zrcala donose istu sliku mnogo puta ponovljenu, i to u perspektivnom odnosu prema nagibu zrcala. Odraz u zrcalu snimi se filmskom kamerom i tako se od nekoliko osoba može stvoriti masovna scena, a od dva glasovira nekoliko tuceta. U fotografiji se kombinacijom zrcala mogu postići neobične panorame, multiplikacije predmeta i portreta, prema tome kako su zrcala postavljena. U filmovima se često čudimo grandioznim građevinama, koje su u stvarnosti samo male makete što se odražavaju u zrcalu.

više snimaka na istom negativu

Na isti negativ možemo snimiti nekoliko različitih predmeta, svijetlećih reklama u noći, vatrometa, bljeskova munje ili portreta iste osobe.

Poslije prve snimke, tamni dio na negativu je ostao neosvijetljen. Na taj dio negativa možemo snimiti drugu i treću snimku. Uvjet je tamna pozadina – osobito kod portreta – jer nam inače taj trik neće uspjeti. Ekspozicija za sve snimke ostaje normalna. Mjesta na kojima smo već napravili snimku obilježimo na mutnom staklu.

Foto V. Heide, ŠPU

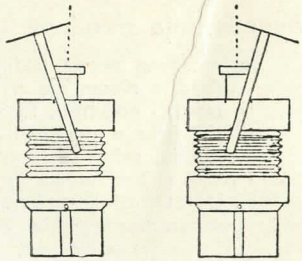

dvojnici

Želimo li istu osobu snimiti dva ili više puta na istu snimku – ali bez crne pozadine – moramo objektiv do polovice zastrti crnim kartonom. Na jednu stranu negativa snimimo čovjeka, zatim tu stranu zasjenimo kartonom, a na slobodnu stranu ponovo snimimo istog čovjeka u drugoj pozi, odjeći, stavu i izražaju. Takav kompendium možemo sebi sami napraviti. Maska uz rub čini polusjenu, i kad se dvije polusjene u snimci spoje, na gotovoj slici se uopće neće primijetiti da je to trik-snimka. Razumije se da je takvo spajanje najlakše izvesti uz kakav okomiti smjer, na primjer, uz rub vrata, ugao zida, rub zastora i slično. Osim u okomitom, spajanje možemo napraviti u vodoravnom ili kosom smjeru.

Takvi trikovi ne predstavljaju u fotografiji nešto novo. Dosada su se već često vidjele snimke gdje neka osoba sama sa sobom igra šah, sama sa sobom razgovara, svira na više instrumenata itd. Ili čovjek ima jedno tijelo i dvije glave, životinja osam nogu i slično.

Jedan američki fotograf snimio je čitav razred u školi, a ista učiteljica se vidi na deset raznih mjesta. On je pred kameru stavio oveći stalak s kartonom koji ima rupe raznih oblika, kroz te rupe je snimio učiteljicu, a zatim jednu za drugom pokrivao i napokon snimio čitav razred. Tako je postigao neobičnu sliku, na kojoj su manje nejednakosti ispravljene retušom.

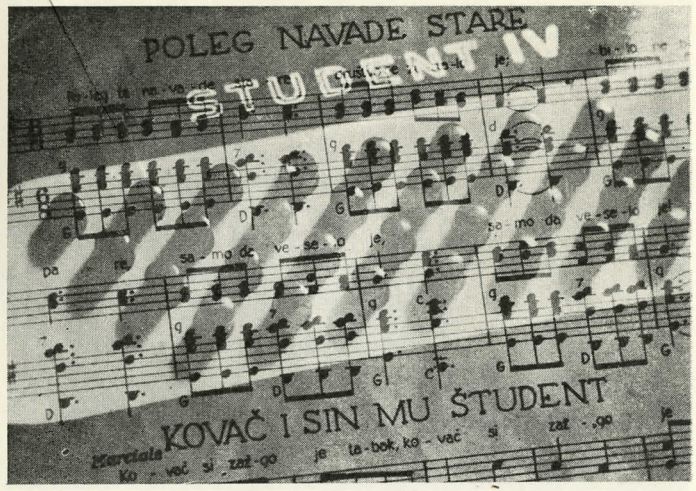

prozirni predmeti

Foto J. Sokolić, ŠPU

Kad snimamo na ploče ili plan-filmove, taj trik se može pojaviti i protiv naše volje ako zaboravimo broj spremnice na kojoj smo već napravili snimku i na istu snimku snimimo dva motiva, jednog preko drugog. S novijim kamerama malog formata na kojima je zatvarač vezan s transportom filma, to nam se nehotice ne može dogoditi.

U gornjoj snimci na negativu je najprije učinjena reprodukcija nota, i to ekspozicijom za polovicu kraćom od normalne, a zatim je na isti negativ – također uz polovicu ekspozicije – snimljena klavijatura harmonike. Tako je već pri snimanju postignuto pretapanje slike u sliku. Na taj način možemo na istoj snimci pokazati kako neki aparat izgleda iznutra i izvana, kako izgleda motor i šasija automobila iznutra, a kako s karoserijom, koja izgleda kao da je prozirna i slično.

Ovaj trik možemo izvesti i spajanjem dvaju prozirnih negativa.

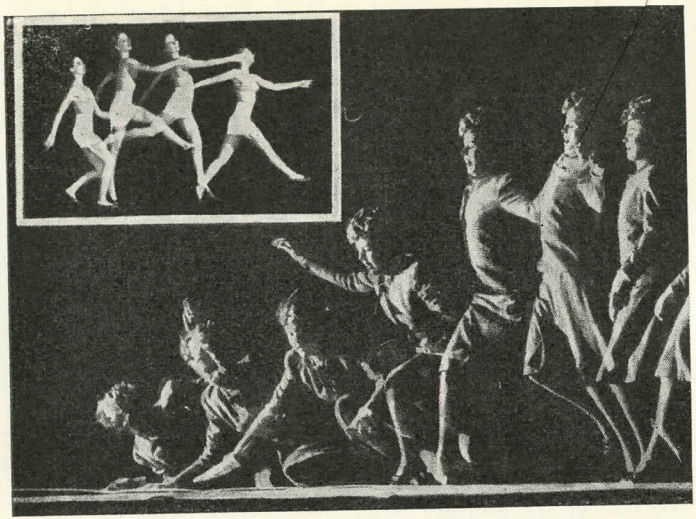

kinografija

To je nov naziv za snimanje raznih faza jednog pokreta koji se prikazuje u jednoj snimci. Slične snimke često vidimo u ilustracionoj, reklamnoj i modnoj fotografiji. One zaista djeluju neobično i zanimljivo. Ne radi se o spajanju više negativa zajedno nego o snimanju raznih faza pokreta na isti negativ. I ovdje pozadina mora biti tamna. Takve snimke se izvode ovako:

U prostoriji s tamnom pozadinom svjetlo reflektora s leće usmjereno je na osobu s jedne strane. Kamera neka bude na tronošcu. Na kameri mora biti zatvarač koji eksponira određenu ekspoziciju na svaki pritisak ispružača. Stariji tipovi Ibsor ili Prontor zatvarača dopuštali su tu mogućnost. Raditi možemo i tako da ispred objektiva postavimo okrugao karton s prorezima u obliku sektora. Objektiv u kameri je otvoren, a karton sa sektorom okrećemo (slično sektoru u filmskim kamerama). Sektor propušta svjetlo, a njegova širina daje dužinu ekspozicije. U času snimanja pustimo osobu da lagano pravi pokrete, a mi u tačnim vremenskim razmacima pritiščemo na okidač kamere ili okrećemo sektor i tako na isti negativ pravimo jednu snimku za drugom.

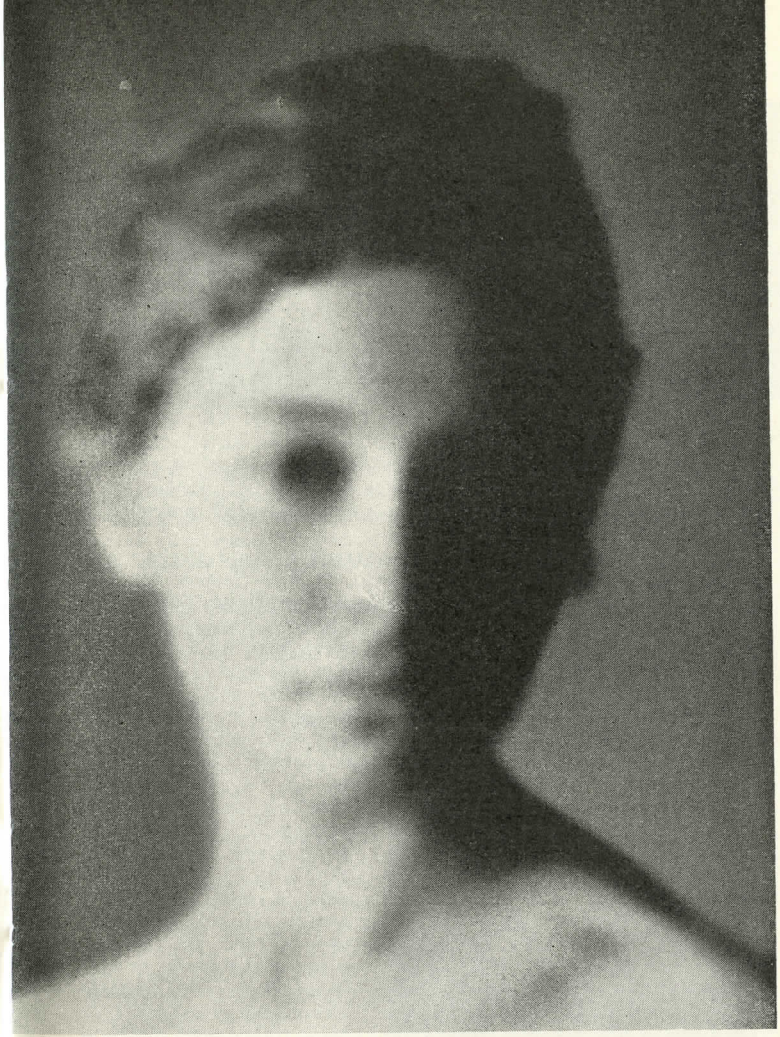

Foto J. Četković, ŠPU

još ima trikova pri snimanju

• **Snimku u gradu bez prolaznika** i drugog prometa napravit ćemo tako da zaslon u objektivu smanjimo i eksponiramo, na primjer, 20 puta po $^1/_{100}$ sekunde u razmacima od 10 sekunda. Ljudi i vozila koji su čitavo to vrijeme stajali mirno u snimci će se registrirati, a sve što je bilo u pokretu neće se vidjeti.

• **Kišno vrijeme** možemo napraviti i ovako: na veće staklo štrcamo kapljice vode ili glicerina, a ispod stakla stavimo crn papir. Kapljice osvijetlimo sa strane. Kasnije taj negativ spojimo s drugim negativom, na kojem imamo ljude s kišobranom i zajedno povećamo. Slika će izgledati kao kad motiv gledamo kroz prozor na koji pada kiša.

• **Zadržavanje pri snimanju** je stari fotografski trik. Veće ateljerske kamere imaju uređaj u koji se 50 cm ispred objektiva (ili u sredini mijeha) postavi nazupčani karton ili okvir s napetom gazom, kojim se zaslone dijelovi motiva bliži kameri (kod portreta ruke i trbuh) da ne bi u snimci izgledali preveliki ili neoštri.

• **Brda na stolu** snimit ćemo jednostavno tako da složimo grumene vapna, sode ili bijelog kamenja, te ih iz blizine snimimo da izgledaju kao vrhovi Alpa. Zrcalo kao podloga dočarat će jezero, a celofan valove na vodi. Kod igranih filmova često se upotrebljavaju minijaturne makete za razne katastrofe, kakve se u prirodi ne bi mogle snimiti. Opširnije o toj tehnici naći ćete u knjižici MALE FOTO-BIBLIOTEKE br. 16. »Fotografija na stolu«.

• **Maske pri snimanju**. Nekada su fotografi imali pozadine s nacrtanim konjem i jahačem ili – prema rodu vojske – emblemima, na kojima se kroz otvor trebala proturiti glava. I danas se tim trikom služe fotografi na plažama, pa čovjek može dobiti sliku u kojoj gleda iz ralja morskog psa, ili iz boce mineralne vode, ili sjedi u avionu, ili stoji iza filmskog ekrana kao glumac u filmu. U Americi se može nabaviti serija kartona s komičnim prizorima. Kroz otvor treba samo proturiti lice, pa prizor postaje komičan.

Foto Z. Zagota, ŠPU

• **Noćni promet na ulici** možemo snimiti i s vozilima čiji će se svjetlosni trag ocrtati u snimci. Bolje je birati onaj smjer vožnje iz kojeg se vide samo crvena svjetla straga, a ne jaka svjetla farova. Isto tako možemo snimiti ljude sa svjetiljkama koji prolaze tamnim prostorom kao što željezničari prolaze u gornjoj slici.

• **Noćnu snimku u gradu** sa svim pojedinostima snimit ćemo ovako: u predvečerje snimimo motiv prije nego se upali svjetlo javne rasvjete. Kamera mora stajati nepomično. Zatim pričekamo da se upali rasvjeta, koju snimimo na isti negativ, ali kraćom ekspozicijom.

• **Snimak za vrijeme vožnje** vlakom ili autom, ali ne postance već u smjeru vožnje, jedan je od novijih trikova koji daje efektne snimke. Dužom ekspozicijom ($^1/_{10}$ ili $^1/_{25}$ sekunde) objekti u daljini ostanu oštri, a objekti sa strane, koji su bliže kameri, ostaju neoštri i razvučeni.

• **Žitno klasje s oblacima** u pozadini možemo snimiti tako da iza nekoliko klasova žita postavimo fotografiju pokrajine ili oblaka i zajedno ih snimimo. Možda će tako utisak biti bolji nego da to klasje snimimo u prirodi.

• **Prejako svjetlo** od neke žarulje ili s prozora možemo zadržati tako da ispred objektiva stavimo komadić crnog papira na koji smo pričvrstili žicu savijenu u obliku koljena. Njime će se zadržavati zrake svjetla i djelomično se oslabiti. Crni papir se neće vidjeti u snimci.

• Tačnu udaljenost pokazat će slika na mutnom staklu ako ispred punog otvora objektiva, tačno preko njegove sredine. držimo olovku, koja sliku dijeli na dva dijela.

zadržavanje pri kopiranju

Ako u aparatu za kopiranje 5 centimetara ispod negativa postavimo komad crnog papira u kojem smo izrezali ovalnu ili okruglu rupicu manju od veličine motiva u negativu, zatim iznad te rupice okomito ravno postavimo negativ i na nj fotopapir, bit će osvijetljen samo središnji dio motiva, a okolina prema rubovima bit će zadržana, neosvijetljena i bijela. Time postižemo zasjenjivanje u bijelo. Želimo li da rubovi budu tamniji, da ih zatamnimo u crno, postupit ćemo obrnuto. Ako 5 centimetara ispod negativa postavimo ovalni komadić bijelog papira, sredina slike bit će normalno osvijetljena, a rubovi će biti previše osvijetljeni. Tako slika postaje zatvorenija. Nekad su postojale celuloidne maske, koje su se stavljale ispod negativa.

kopiranje kroz rastere

Da bismo izmijenili izgled motiva ili ublažili kontraste, da crnina ne bi predstavljala praznu plohu, možemo pri kopiranju na negativ staviti raster, koji može biti reprodukcija kakve mrežice, tanko platno, svileni papir ili papir za planove. Ekspozicija će biti nešto duža, jer raster zadržava svjetlo.

Prije, dok se snimalo na negativima većih formata, postoja!e su maske za vinjetiranje, za ukopiranje oblaka u snimku pokrajine, celuloidni rasteri s crticama u imitaciji bakroreza, grubog platna i slično.

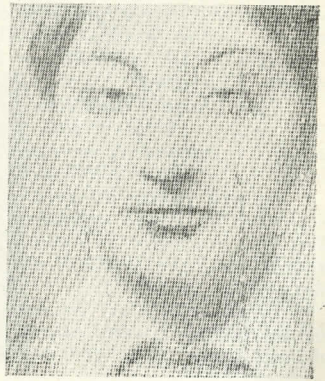

foto-mozaik

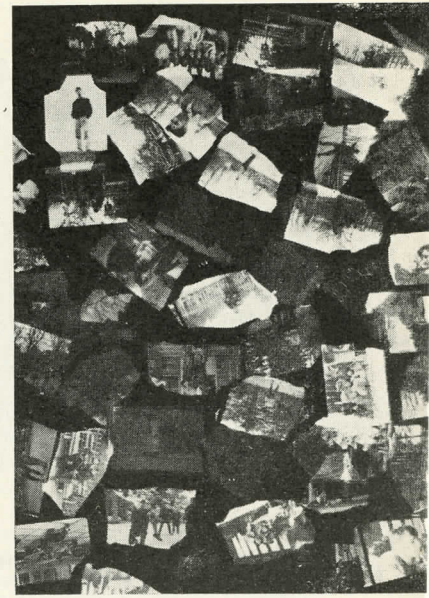

Montirao J. Sokolić, ŠPU

Kod svakoga tko se bavl fotografijom skupe se s vremenom i nepotrebni negativi. Njih možemo svrstati po temama – portreti, grupe, pokrajine, izleti, more itd. – složiti na veće staklo i na uglovima zalijepiti. Na tako složene negative prislonimo fotopapir i kroz staklo ih osvijetlimo aparatom za povećavanje. Nakon razvijanja dobit ćemo sliku nalik na mozaik. Gotovu sliku možemo staviti pod staklo čajnog stolića, pa ćemo pred sobom imati niz uspomena i zahvalnu temu za razgovor s gostima. Filmove možemo obrezati ili ih kidati u razne oblike, složiti ih prema gustoći, i na slici ćemo imati svjetlije ili tamnije mrlje.

Ako su sve snimke jednake gustoće, možemo odjednom kopirati čitav film, i to na taj način da film 6×9 razrežemo na tri dijela po 4 snimka 6×6 i složimo ih na papir 18×24, preko filma stavimo čisto staklo i pod aparatom za povećavanje ga osvijetlimo. Tako ćemo kratkim postupkom dobiti svih 8 ili 12 snimaka, što je jednostavnije nego da svaku snimku posebno kopiramo. To je praktično i za stvaranje foto-kartoteke.

predosvjetljavanje foto-papira

Imamo li snimke s čistim bjelinama, a na njima želimo dobiti detalje, možemo čisti foto-papir predosvijetliti posve kratko $^1/_{50}$ ili $^1/_{100}$ sekunde, tek toliko da klica svjetla djeluje na halogeno srebro, a kasnije, kad papir još osvijetlimo pod negativom, to će svjetlo s novim svjetlom dati jače zacrnjenje u razvijaču, pa će se pojaviti i pojedinosti u bjelinama, a mjesta koja nisu bila osvijetljena po drugi puta ostat će u slici posve bijela.

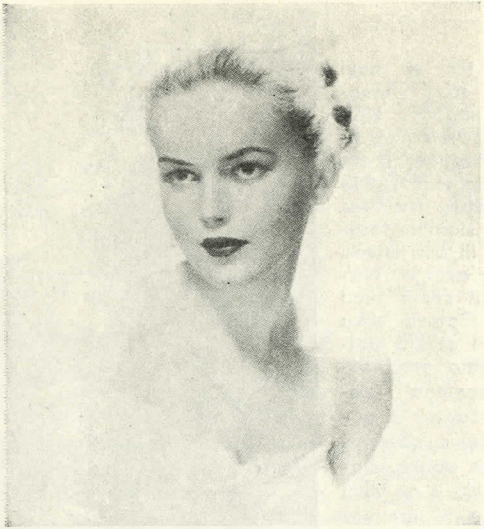

zadržavanje pri povećavanju

Mnogi motivi postat će svježiji, lakši i izražajni, ako iz slike isključimo šarenilo pozadine ili okoline. To je trik kojim se fotografi redovito služe. Za tu svrhu priredimo nekoliko kartona u čijoj smo sredini izrezali rupe ovalnog ili okruglog oblika. Prilikom povećavanja, odnosno osvjetljavanja foto-papira, takav karton držimo ispod objektiva i kroza nj će svjetlo prolaziti samo na onaj dio motiva koji želimo imati u slici. Zasjenjeni rubovi ostat će neosvijetljeni i bijeli. Za vrijeme ekspozicije karton pomičemo gore-dolje da bismo dobili lagane prelaze u tonovima, a ne oštro ograničene konture tonova. Na isti način možemo i na normalnim povećanjima nadosvijetliti pojedine preguste dijelove da u gotovoj slici ne budu odviše svijetli nego da dobiju normalan ton.

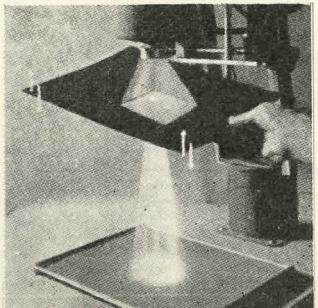

nadosvjetljavanje

Foto M. Kasalica, ŠPU

Kao što dijelove slike pri povećavanju zadržavamo tako ih možemo i nadosvijetliti da bi postali tamniji, a slika snažnija i zatvorenija. Gornje dvije slike pokazuju obično povećanu sliku, koja u tonovima nije ujednačena i istu sliku na kojoj je gornji dio nadosvijetljen i tamniji je, te ima posve drugi izgled. Za tu svrhu uzmemo komad žice na čiji vrh nataknemo grudicu vate ili ovalno ili okruglo izrezani crni papir. Pošto smo normalnom ekspozicijom motiv povećali na foto-papir, odviše svijetle dijelove nadosvijetlimo, a normalne dijelove slike maskom zadržavamo. Masku na žici dižemo lagano gore-dolje ili lagano vibriramo. Prije toga treba na pokusnom komadiću papira ustanoviti koliko dugo moramo nadosvjetljavati.

Na mnogim snimkama treba nadosvijetliti pojedine dijelove da budu tamniji, pa se služimo ravnim ili savinutim kartonima, a da bi konture bile mekanije i prelazi blaži, rub kartona možemo nazupčati.

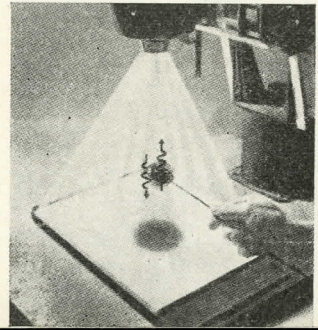

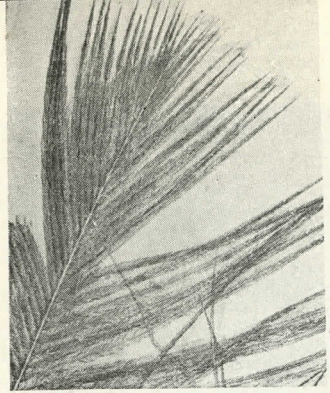

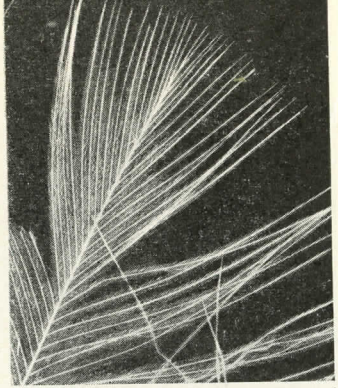

slika bez negativa

Negativ nam nije potreban ako želimo napraviti povećanu sliku kakvog plosnatog predmeta, na primjer, latice cvijeća, perje, kapljice glicerina, parafin od svijeće nakapan na staklo, kristalizirane kemikalije na staklu, zatim vunicu, dlačice ili otiske prstiju na staklu. Takve predmete stavimo u masku aparata za povećavanje umjesto negativa i povećamo. Okolina predmeta bit će na slici crna.

štrcanje razvijačem

Kontrastan negativ dat će u povećanoj slici jednoličan crni ton, koji djeluje teško. Na foto-papir možemo staviti razne rastere, gazu, mrežice, šareno staklo, pa će crna ploha biti razbijena, a slika će poprimiti posve nov izgled.

Možemo se poslužiti i ovim trikom. Sliku ne razvijamo u zdjelici, nego papir položimo na staklo i na nj štrcamo razvijač koljenastom cjevčicom, kakva služi za raspršavanje parfema.

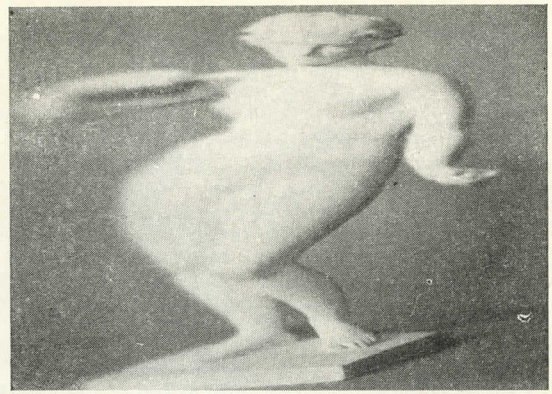

savinuti foto-papir

Stavimo li na dasku aparata za povećavanje foto-papir, ali da ne leži ravno već nagnuto ili savinuto prema jednom od četiri ugla, nastat će deformacija oblika, koja može djelovati neobično, groteskno i pri gledanju slike može pobuditi veselost.

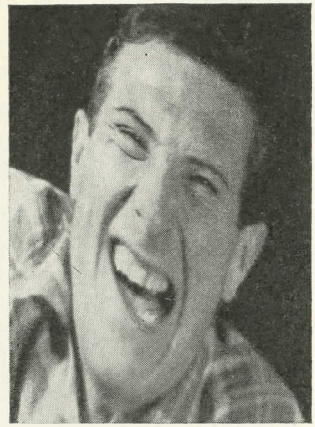

Ne leži li papir pri povećavanju ravno, dijelovi koji su bliže objektivu su manji, a udaljeniji su veći. Prema tome kako papir savinemo dobit ćemo deformaciju. Tu se javlja i problem oštrine. Slika čitava ne mora biti oštra, a ako to želimo, onda zaslon u objektivu smanjimo da oštrina u dubinu bude veća, na isti način kao kad izravnavamo linije koje se »ruše«. Međutim, baš ta neoštrina i razvučenost daje slici nešto posebno.

Osim portreta, možemo karikirati i razne druge objekte, nakriviti krov zgrade, dimnjak, telegrafski stup itd.

kontrast i zrno

Ako portretnu snimku povećanu na bijelom papiru s glatkom površinom kopiramo na papiru za dokumente (Refleks, Copex, Dokument), dobit ćemo negativ na papiru. Kontaktnim kopiranjem kroz negativ na isto takav papir za dokumente ili kontrastni foto-papir dobit ćemo sliku sa smanjenom ljestvicom tonova i zrnom poput rastera. Budući da papir za dokumente ima tvrdu gradaciju, polutonovi nestaju, a crno-bijeli otisak i zrno daju slici neobičan izgled.

Trik je i ovo: povećamo li normalan negativ na papir za dokumente, polutonovi će se izgubiti, a ostat će kontrastan crno-bijeli crtež. Budući da je papir za dokumente niskoosjetljiv, ekspozicija će pri povećavanju uz 75-vatnu žarulju i s normalnim negativom trajati oko 20 minuta.

skriveni motiv u negativu

Snimke reportera koje vidimo u ilustriranim časopisima često prikazuju motive za koje ne bismo mogli reći da su tehnički savršeno izrađeni, ali oni usprkos zrnu i kontrastu ipak sadrže motiv koji za gledaoca slike može biti zanimljiv. Uzmimo, na primjer, izražaj lica sportaša na cilju čija glava u negativu nije veća od glavice šibice, a želimo je povećati na velik format. Stavimo li u aparat za povećavanje objektiv kratke žarišne dužine, na primjer, iz kino-kamere za uski film, moći ćemo iz grupe ljudi povećati na velik format ono lice i izražaj koje nas zanima. Svakako, u slici će se pojaviti i veliko zrno, pa će biti nešto više posla s retuširanjem.

crno-bijelo

Foto Zlatko Zrnec

U savremenoj fotografiji često se susrećemo sa slikama iz kojih su uklonjeni polutonovi, tako da je ostao samo crno-bijeli crtež. Takve kontrastne slike dobre su za štampu, jer daju snažniji otisak i djeluju napadnije. Postići ih možemo na dva načina: kopiranjem gotove slike na papir za dokumente, kao što je već opisano, ili na ovaj način: Negativ kopiramo na dijapozitivnu ploču ili film tvrde gradacije, a s dijapozitiva kopiramo duplikat-negativ također na materijalu tvrde gradacije. S duplikat-negativa sliku povećamo na foto-papiru koji ima posebno tvrdu gradaciju. Tom radu mora biti prilagođen i razvijač, koji treba da djeluje snažno.

potpuno crna okolina

Da bismo predmet izolirali od šarenila okoline, da bolje dođe do izražaja, okolinu treba učiniti neutralnom: crnom, sivom ili bijelom. Crnu okolinu postići ćemo pokrivanjem slike tušem ili crnom maskom, kojom predmet pri povećavanju pokrijemo, a okolinu nadosvijetlimo čistim svjetlom. Sivu okolinu ćemo dobiti ako predmet u slici obrežemo i nalijepimo ga na sivi papir ili na slici pozadinu štrcamo sivom bojom. Okolina će biti bijela ako je izblijedimo jodom ili ako je pokrijemo crnim papirom koji smo izrezali tačno po konturama motiva.

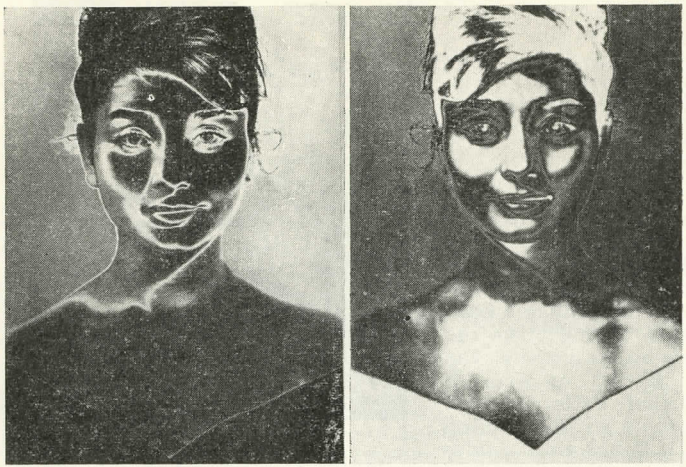

solarizacija

Foto J. Četković, ŠPU

Među savremenim tehničkim izvedbama često nailazimo na snimke izrađene u tehnici pseudo-solarizacije, koje svraćaju pažnju svojom neobičnošću. Ovo je veoma zanimljiv postupak, kod kojega je potrebno mnogo eksperimentirati. Postupak se osniva zapravo na pogreški: ako dijelove na negativu – koje bismo inače u fiksiru otopili – kratko osvijetlimo i dalje razvijamo, oni će poprimiti tamniji ton, nastat će pojava solarizacije: preobraćanje negativne slike u pozitivnu. Da bismo hotimice negativ solarizirali, moramo snimati na materijalu niže osjetljivosti, a motiv mora biti kontrastan, sa što manje sitnih detalja. Pošto smo negativ do tri četvrtine razvili, kratko ga osvijetlimo bijelim svjetlom i nastavimo razvijanje dok se ne pojavi solarizacija i na onim mjestima negativa koja još nisu bila razvijena.

Jednostavnije je praviti solarizacije kopiranjem s negativa na niskoosjetljivoj dijapozitivnoj ploči ili filmu (Printon). Normalno razvijenu pozitivnu kopiju osvijetlimo 2 do 3 sekunde čistim svjetlom aparata za povećavanje, a zatim dija-ploču ili film dalje razvijamo. Gornja slika tamnog lica povećana je sa solariziranog dijapozitiva. Druga slika svijetlog lica povećana je s duplikat-negativa kopiranog sa solariziranog dijapozitiva.

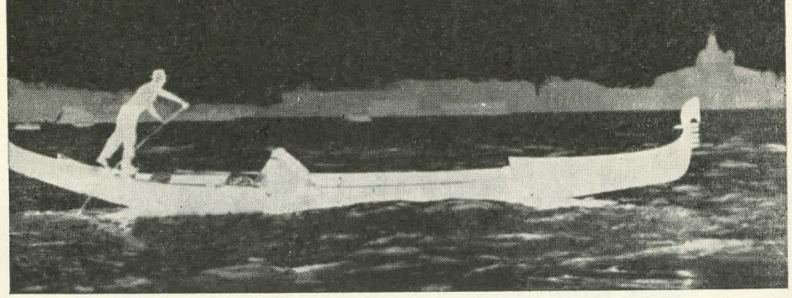

GONDOLA

Foto J. Četković, ŠPU

slika u negativu

Ima motiva koji, prikazani u negativu u obratnim tonovima, pružaju neobičan izgled, kao da su snimljeni pod reflektorima u noći. Motivi iz grada, iz šume, pokrajine, portreti i razni drugi pružit će na ovaj način zapaženije slike nego da su prikazani normalno u pozitivu.

Kopiramo li s negativa dijapozitiv na ploču ili printon film i povećamo ga, tonovi u slici će biti obrnuti ili negativni. Ako je dijapozitiv kontrastan, dio sivih polutonova će se izgubiti, a za sliku će ostati crnina i bjelina, dakle grafički efekt. Tu smo blizu još jednom triku: spojimo li dijapozitiv s negativom i zajedno ih povećamo, dobit ćemo sliku nalik na reljef.

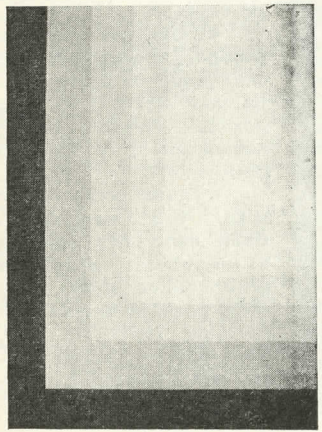

rub oko slike

Da bi slika djelovala zatvorenije, oko motiva stavljamo uži ili širi rub, koji može biti crn, siv ili bijel, prema tome što motivu pristaje. Na osvijetljeni papir na koji smo povećali sliku stavimo crni papir, manji od formata foto-papira, a na nj staklo. Negativ izvadimo iz aparata za povećavanje i čistim svjetlom osvijetlimo rubove. Prema dužini osvjetljenja rubova, dobit ćemo nakon razvijanja sivi ili crni rub. Moramo računati s time da ćemo sliku razvijati 2 minute.

trikovi pri povećavanju

• **Poplavljen grad** napravit ćemo u slici ako na polovinu foto-papira oštro povećamo snimku sa zgradama, zatim negativ okrenemo, da dobijemo obrnute stranice, i na donji dio papira – koji smo prije pokrili crnim papirom – povećamo zgrade naglavce, ali malo neoštro. Tako smo stvorili dojam da se gornji dio slike odražava u vodi.

• **Duga na nebu** predstavlja zanimljivu pojavu, ali bismo morali biti u pravi čas na pravom mjestu. Imamo li snimku pokrajine s tamnim nebom, postavimo prilikom povećavanja između objektiva i foto-papira savinutu žicu, pa će njezina sjena na slici predstavljati dugu.

• **Zaleđene šare na prozoru** možemo napraviti na većem komadu stakla koje smo prelili gustom otopinom sode, tiksira, bikromata ili kakve druge kemikalije i ostavili da se voda ispari a kemikalija ponovo kristalizira. Staklo s kristalima osvijetlimo sa strane i snimimo na tamnoj pozadini.

• **Umjetnu kišu** dočarat ćemo u slici ovako: Čisto staklo u formatu negativa premažemo matolajnom i šiljastom olovkom povučemo niz dužih i kraćih dijagonalnih crtica. To staklo spojimo s negativom motiva snimljenog na kišnom vremenu i zajedno povećamo.

• **Umjetno padanje snijega.** Uz negativ motiva snimljenog na snijegu priljubimo staklo koje smo poštrcali crvenom bojom neokokcina i to zajedno povećamo.

• **Raster preko tamne slike** – kao u ovoj slici – dobit ćemo ako zajedno s negativom povećamo grubo mutno staklo. Možemo posebno snimiti tkanje jute, žbuku na zidu, sitan pijesak i slično i takav negativ spojiti s negativom motiva i povećati.

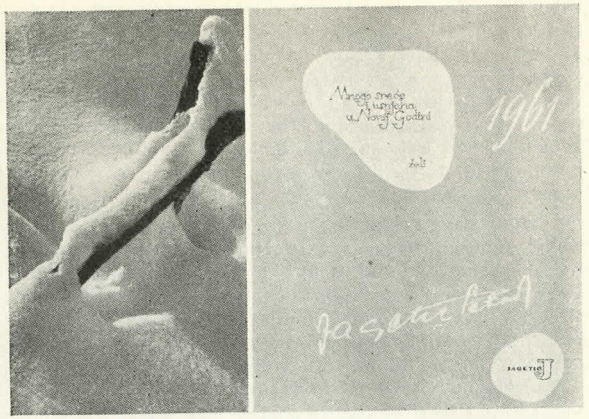

Foto P. Jagetić

fotografije-čestitke

Svaki foto-amater može od svojih snimaka izraditi prigodne čestitke i u njih unijeti nešto originalno. Tu se mogu primijeniti razni trikovi. Kao primjer neka posluži gornja slika. Na jedan dio foto-papira povećamo motiv, a na drugi kratkom ekspozicijom ukopiramo sivi ton tako da na čisto staklo zalijepimo crne maske izrezane od papira, a tušem na staklu napišemo godinu i potpis. Na posebnom kontrastnom negativu napis reproduciramo, pa ga kopiramo ili povećamo na ono mjesto koje smo na staklu pokrili crnim papirom, a zatim sliku razvijemo.

Napise ukopirati u sliku možemo i ovako:

a) Napravimo crtež, reproduciramo ga na ploči ili filmu tvrde gradacije i povećamo na predviđeni dio motiva.

b) Na celofanu napravimo crtež ili napis, koji obratno zalijepimo na prozirni dio negativa. Crna slova bit će u slici bijela.

c) Gumeni žig koji smo dali izraditi pritisnemo na jastučić natopljen ljepilom i otisnemo na sliku, a zatim ljepljivi otisak posipamo zlatnom ili srebrnom prašinom (broncom). Ljepilom možemo po slici i pisati, a zatim napis posuti bojom.

d) Na tamnim dijelovima slike možemo pisati jodnim izbljeđivačem, pa će napis biti bijel.

• **Foto-barometar** možemo napraviti ovako Čitavu fotografsku sliku ili samo neke njezine dijelove premažemo ovim sastavom U 100 ccm vode otopimo 6 g želatine, 2 g kobaltovog klorida i 20 ccm glicerina i pustimo da se na slici osuši. Djelovanjem vlage iz zraka papir mijenja svoj ton od ružičastog prema plavom. Što je ton tamniji u zraku ima više vlage. Kombinacijom sa smjerom vjetra možemo dobiti približno tačne podatke o tome kakvo će biti vrijeme. Ako umjesto kobaltovog upotrijebimo bakarni klorid, ton slike će se mijenjati u žuto-narančastim nijansama.

• **Sliku koja svjetli u mraku** dobit ćemo ako sliku premažemo fluorescentnim bojama i izložimo svjetlu. Ona će poslije toga neko vrijeme svijetliti u mraku poput kazaljke i brojki na satu. To ćemo učiniti Balmainovim fluorescentnim bojama, koje postoje u raznim tonovima i nijansama. Za prepariranje slike uzet ćemo 30 g svijetleće boje, 10 g želatine i otopiti u 50 ccm tople vode, a zatim jednolično premazati po slici. Za zaštitu preko slike stavimo staklo ili celofan. Premažemo li svijetlećom bojom čist papir i stavimo ga iza povećanog dijapozitiva, efekt u mraku bit će izvanredan. Svijetleće boje možemo sastaviti i sami od: 20 g pečenih ljusaka od školjki, 6 g kalcijevog sulfura, 10 g sumpornog cvijeta, 20 g negašenog vapna i 5 g kuhinjske soli. Sve se to izmiješa u sitnu prašinu, zatim pomiješa sa želatinom i time se premaže papir.

• **Umjetnu maglu** možemo napraviti ovako: 20 g usitnjenog amonijevog klorida i 10 g mliječnog šećera izmiješamo i dodamo 15 g usitnjenog kalijevog klorata. Smjesu stavimo u limenu kutiju i papirom potpalimo.

• **Lakiranje fotografija.** Obično slike štrcamo capon ili nitro lakom. U lak možemo staviti malo srebrne ili brončane prašine i ona će na slici svijetliti kao iskrice. To je lijepo na slikama na snijegu, za novogodišnje čestitke i slično.

• **Obojiti čitavu sliku** ili samo neke njezine dijelove možemo jakim čajem, od kojeg slika poprima smeđi ton. Ako sliku kupamo u anilinskoj boji, na primjer, zimske motive u plavkastom tonu, a snimke vatre u crvenkastom, dobit ćemo izvanredno efektne slike. Za koloriranje lica na portretima treba sliku najprije tonirati u smeđi ton, a zatim pomoću kista lice premazati otopinom duhana u vodi.

• **Rastopljena želatina.** Namočimo li stari negativ (ploču) u vodi da želatina nabubri i držimo li je iznad topline, želatina će postati tekuća i negativna slika će poprimiti razne deformacije

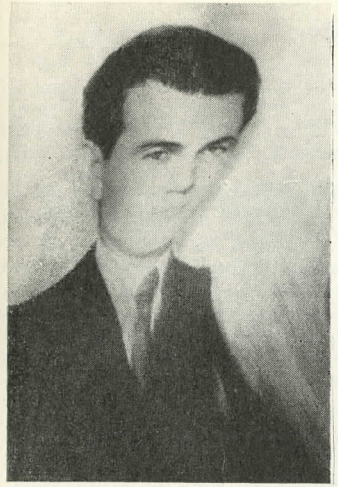

prema nagibu u kojem negativ držimo. Čim se ohladi, želatina se skruti, pa izobličenu sliku posušimo i kopiramo ili povećamo.

• **Raspucanu želatinu** u obliku mrežice dobit ćemo ako snimku na ploči s nabubrenom želatinom kupamo u formalin kupki, a zatim ploču na toplini brzo sušimo. Naglim stezanjem želatina će raspucati u obliku mozaika.

• **Nevidljiva slika postaje vidljivom.** Taj trik se nekada izvodio na sajmovima. Bijeli miš, papiga ili morski praščić izvukao je iz kutije kuverticu s bijelim foto-papirom na kojem je fotografija izblijeđena u sublimatu. Kad se na takav papir stavila bugačica natopljena u 20%-tnom sulfitu ili 20%-tnom amonijaku ili u razvijaču i ostavila kratko vrijeme priljubljena, slika se razvila i postala trajna.

• **Lišće ili cvijeće** postat će prozirno ako ih kupamo u 5%-tnoj kupki kalijeve lužine, koja nježne dijelove izjede, a žilice ostanu. List ili cvijet zatim isperemo i među bugačicama posušimo, stavimo između dva stakla i kao negativ povećamo ili reproduciramo prema svjetlu.

U velikoj knjizi M. Fizija »FOTOGRAFIJA« opisano je i mnogo drugih optičkih i kemijskih trikova.

savjeti »Fotokemike«

Izrada fotografskih slika vezana je uz kemijski rad, počevši od zaštite materijala od štetnih vanjskih utjecaja i zanimljivog rada u tamnoj komori na kopiranju i povećavanju, pa sve do gotove slike.

Kolektiv tvornice FOTOKEMIKA i njezini stručni kadrovi brinu se da rad fotografskih stručnjaka i amatera bude što uspješniji, te neprestano donose nova poboljšanja i usavršenja.

Rasvjeta tamne komore je jedan od prvih uvjeta za dobar rad. Loša rasvjeta daje loše slike i stvara nezadovoljstvo. Nije lijepo vidjeti slike bez briljance ili sa sivom mrenom. Ako nemate dobru rasvjetu u tamnoj komori, nabavite sebi u foto-trgovini spektroskopski ispitane i pouzdane filtre za tamnu komoru, koje proizvodi tvornica FOTOKEMIKA za rasvjetu pri razvijanju filmova i foto-papira.

Razvijač za filmove nabavite u kesicama gotov i odmjeren, sastavljen od najčistijih »pro foto« kemikalija. Odličan je FR 5 sitnozrnati razvijač za izjednačavanje, jer vam on pruža sigurnost da će negativi biti dobro razvijeni.

Za ploče i planfilmove preporučujemo vam FR 3 razvijač, koji daje lijepo modulirane negative.

Za foto-papire potreban vam je briljantniji razvijač. To je FR 4, koji možete nabaviti u pakovanju za 1 litru, 4.5 litre i 13.5 litara gotovog razvijača za upotrebu.

Kad povećavate velike slike, dodajte u razvijač malo FS 1 stabilizatora, koji sprečava stvaranje zračne mrene i sive mrene na zastarjelim papirima.

Za fiksiranje negativa i pozitiva upotrebljavajte FF 1 kiseli fiksir, pakovan za jednu ili više litara kupke.

Preguste negative i pozitive jednostavno ćete oslabiti u FO 1 oslabljivaču, koji možete nabaviti u kesicama.

Ugodan tamnosmeđi ton na slikama postići ćete FT 1 tonerom na bazi sumpornog natrija.

Sve kemikalije koje proizvodi tvornica FOTOKEMIKA savremeno su pakovane i zaštićene od izvjetravanja, a uz njih se nalazi i uputa za rad.

Proizvodni program FOTOKEMIKE je sve širi. Da vas podsjetimo i na ostale proizvode ove tvornice:

EFKA FILMOVI

- **Efka kinopozitiv 35** i **16 mm** za kopiranje kinofilmova.
- **Efka Reproprint film** u dvije gradacije za grafičke svrhe i foto-montaže.
- **Efka rendgen i zubni film** za kliničke i znanstvene svrhe.
- **Efka planfilm** za portretnu i tehničku fotografiju.
- **Efka mikrofilm** za reprodukcije crteža, knjiga i slično.
- **Diazokop-papir** za kopiranje nacrta, planova, skica i sl.

A ZA VAS

- **Efka 17** univerzalni film za lijepo vrijeme i dobro svjetlo.
- **Efka 20** srednjeosjetljivi film za danje i umjetno svjetlo.
- **Efka 25** visokoosjetljivi film za slabo svjetlo i kratke ekspozicije.

Svaki od ove tri vrsti Efka filma možete nabaviti kao perforirani film za kamere malog formata u patronama po 1.60 m dužine ili u kutijama u dužim vrpcama i kao smotani film za sve kamere 4×6.5, 6×6 i 6×9 cm.

VELIK IZBOR FOTO-PAPIRA

Kad dođete u foto-trgovinu, zatražite album u kojem ćete vidjeti izbor foto-papira za kopiranje i povećavanje, mnogo lijepih površina, u raznim gradacijama, formatima i pakovanjima. Papiri FOTOKEMIKE nose nazive:

- **Fokemkontakt** papir za kontaktno kopiranje slika s vaših filmova.
- **Bromaks** papir s ugodnim toplim tonom, dubokim crninama, naročito je pogodan za umjetničku fotografiju gdje se traži specijalna plastičnost slike.
- **Efkabrom** visokoosjetljivi papir za povećavanje. Proizvodi se u 8 površina i 3–5 gradacija.

FOTOGRAFSKE PLOČE

- **Efka 17, 20** i **25** univerzalne pankromatske ploče za stručnu i amatersku fotografiju.
- **Efka dijapozitiv ploče** za kopiranje kino i reklamnih dijapozitiva.

Budite savremeni! Radite s pouzdanim foto-kemikalijama! Snimajte na Efka filmovima i pločama.

U FOTOKEMICI MISLE I RADE ZA VAS

na kraju . . .

Fotografije s kojima se svakodnevno susrećemo u većini su tehnički odlično izrađene, ali djeluju – o b i č n o. Da bi fotografska slika postala neobična i bolje zapažena, potrebno joj je i »ono nešto«, čime će postati napadna, čime će jače zaokupiti pažnju gledalaca.

Tema o trikovima ovime nije završena, jer optičkih, kemijskih, mehaničkih i montažnih trikova ima mnogo više nego što smo ih ovdje mogli navesti. U dosada izašlim knjižicama MALE FOTO-BIBLIOTEKE opisano je mnogo primjera kako se pomoću trika došlo do neobične fotografske slike. U jednoj od narednih knjižica pod naslovom »FOTO-MONTAŽE« trikovi će dobiti svoj nastavak.

Trikovi navedeni u ovoj knjižici neka nam posluže kao poticaj da pokušamo i mi svojim snimkama dati nešto posebno. Tako ćemo uz eksperimentiranje proširivati svoje znanje i u slike ćemo unositi više nego što nam standardna tehnika pruža.

Svaki trik koji primijenimo za neku snimku mora pristajati karakteru motiva, mora mu podići vrijednost, jer inače foto-trik nema svrhe. U tom radu – kao što smo vidjeli u ovoj knjižici – za svakoga tko ima ideja postoje gotovo neiscrpne mogućnosti.

MALA FOTO-BIBLIOTEKA

U r e d n i k :

Branko Gjurgjan

I z d a j e :

»EPOHA«, Zagreb

Z a i z d a v a č a :

Ljubo Grubor

Š t a m p a :

»Vjesnik«, Zagreb

MALA FOTO-BIBLIOTEKA

DOSADA IZAŠLO

1. Motivi svagdje
2. Zima u slici
3. Uz svako svjetlo
4. Kompozicija slike
5. Čovjek u slici
6. Na moru i planinama
7. Fotografska kamera
8. Film i filtar
9. Tehnika razvijanja
10. Povećavanje slika
11. Oplemenjivanje
12. Slike govore
13. Foto-reprodukcije
14. Noćne snimke
15. Zbirka recepata
16. Fotografija na stolu
17. Retuš i popravak slike
18. Foto-trikovi

SVE O FOTOGRAFIJI U KNJIZI

Milan Fizi

FOTOGRAFIJA

Ova dosada najiscrpnija knjiga o fotografiji štampana na našem jeziku dobiva se uz cijenu od 2500 dinara u svim knjižarama ili kod izdavača: EPOHA, Zagreb, Bogovićeva 3, pošt. pretinac 288.

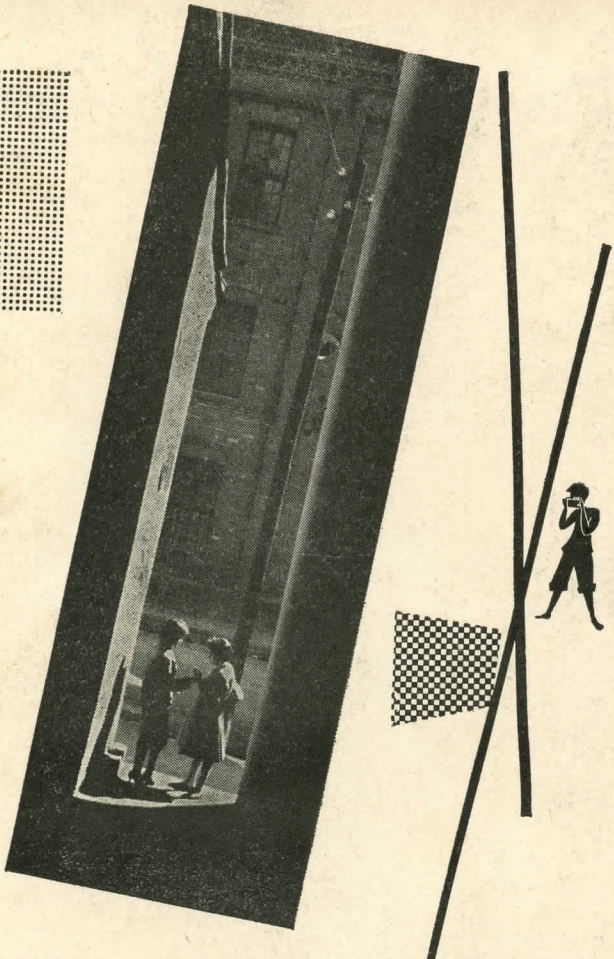

Evo još jednog detalja iz vašeg svakodnevnog života: »povjerljivi« razgovor. Mi smo ga snimili da bi ga fotografija sačuvala. Snimajte i vi, jer vam snimanje pruža razonodu. Kad snimate, onda Fotokemika fotomaterijale.

FK Fotokemika

ZAGREB